

УДК 343.34:343.1:329.78:061.213

Михайло Ларкін,

канд. юрид. наук,
доцент кафедри кримінального права та правосуддя
Запорізького національного університету

ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЮВАНИХ ЧЛЕНАМИ МОЛОДІЖНИХ НЕФОРМАЛЬНИХ ГРУП (ОБ'ЄДНАНЬ)

Стаття присвячена передумовам розроблення методики розслідування злочинів, що вчиняються членами молодіжних неформальних груп. Автор дає власне визначення поняття «передумова» і наводить комплекс причин, які в сучасних умовах спонукають до необхідності науково-методичного забезпечення процесу розслідування злочинів, вчинюваних членами молодіжних неформальних груп, організацій, рухів.

Ключові слова: неформальний, група, розслідування, злочин, методика.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Злочин, як відомо, – категорія константна, а процес розслідування є логічною і єдиною правильною відповіддю на його скоєння. Цей процес має бути забезпечений ретельно відпрацьованою методичною базою, яка дозволяла би проводити розслідування певних видів злочинів. Розробка методичних рекомендацій щодо розслідування злочинів із боку неформальних структур перебуває в нашій країні в стадії накопичення практичного й теоретичного досвіду і є тією загальною проблемою, що вимагає свого з'ясування саме як криміналістична.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх розробок дав змогу виокремити дисертаційні дослідження, присвячені розслідуванню тих видів злочинів, що вчиняються членами молодіжних неформальних груп: Г. В. Костильова («Методика расследования убийств, связанных с исполнением религиозного обряда» – Москва, 2004) [1], О. В. Холопов («Методика расследования ритуальных убийств» – Санкт-Петербург, 2004) [2], П. В. Шалдирван («Методика розслідування масових заворушень» – Київ, 2005) [3], В. О. Ершов («Методика расследования преступлений против жизни и здоровья граждан, совершаемых членами неформальных групп (движений)» – Владивосток, 2006) [4], У. Н. Ахмедов («Доказывание мотива национальной или расовой ненависти или вражды по делам о преступлениях против жизни и здоровья» – Во-

ронез, 2008) [5], О. В. Шлегель («Методика расследования преступлений против личности, совершаемых по мотиву национальной ненависти или вражды» – Москва, 2008) [6], В. С. Капица («Расследование преступлений против жизни и здоровья, совершенных по мотиву национальной, расовой, религиозной ненависти или вражды» – Краснодар, 2009) [7], О. С. Пудовиков («Расследование преступлений, совершаемых членами религиозных сект» – Владивосток, 2010) [8], І. М. Білоус («Особенности розслідування злочинних посягань, вчинених на ґрунті проповідування деструктивних ідеологій чи виконання релігійних обрядів» – Київ, 2010) [9], М. О. Ларкін («Особенности розслідування злочинів проти особи, що вчиняються на ґрунті расової, національної чи релігійної ворожнечі» – Київ, 2011) [10].

Якщо ж пригадати відомий вислів Теренція «Nullum est jam dictum, quod non sit dictum prius» [11, с. 534], тобто «Немає нічого сказаного, що не було б сказане раніше», то справді ми побачимо безліч інформації з питань неформальних субкультур, структур та рухів, яка міститься в мережі Internet.

Виділення не вирішених раніше загальних проблем. Водночас відсутні комплексні монографічні дослідження, присвячені розслідуванню злочинів, що вчиняються членами молодіжних неформальних рухів. Адже тільки поєднання теоретичних наробків із практичним досвідом широкого кола фахівців дасть можливість розробити сучасну ме-

тодику розслідування злочинів, вчинюваних членами молодіжних неформальних груп, які відрізняються своєю агресивно-насильницькою поведінкою.

І перший крок – це обґрунтування передумов створення, розроблення відповідної методики.

Метою статті є визначення передумов створення методики розслідування злочинів, вчинюваних членами молодіжних неформальних груп.

Виклад основного матеріалу. Словник А. О. Івченка так тлумачить поняття «передумова» [12, с. 318]: це – «попередня умова існування, виникнення, діяння чого-небудь». Однак таке визначення «передумови» через «умову» є дещо звуженим і навіть тавтологічним. Тому доцільно навести власне трактування даного терміна: передумовами будь-якого процесу є ті об'єктивно існуючі обставини, що спонукають до визначення завдань щодо досягнення певної мети і необхідного результату. У нашому випадку – це обґрунтування доцільності розроблення сучасної, досконалої і всеохопної та разом із цим різнопланової (залежно від специфіки виду злочину та особи злочинця) методики розслідування злочинів, які вчинені членами молодіжних неформальних рухів.

Отже, на наш погляд, такими (основними) передумовами є:

- соціокримінальна ситуація в країні;
- розширення злочинних проявів із боку неформальних структур, рухів та їхніх членів або однодумців;
- відсутність сучасних системи і механізму науково-методичного забезпечення процесу розслідування злочинів, вчинюваних представниками неформальних груп, організацій, рухів тощо.

Зупинимося на кожній із трьох зазначених передумов.

Перша передумова – соціокримінальна ситуація в країні. Сьогодні кожна особа, кожний громадянин розуміє й відчуває свою залежність від загального рівня якості життя у своїй країні. І будь-які негаразди найгостріше сприймає саме молодь. Не знаходячи відповіді на безліч життєвих питань і проблем, молоді люди починають пошуки власних шляхів існування, створюють власну систему цінностей. Так з'являються вороги та друзі, кумири, ідоли, боги тощо. Результат – втрата родинних зв'язків, сімейних традицій, несприйняття чинних устоїв та моралі, незадоволеність і агресія, протиставлення та протистояння, напади та захист, правопорушення та злочини. Неформал – це соціопродукт, а неформалітет – це прошарок со-

ціуму, що існує у його межах, тобто це два, так би мовити, «паралельно існуючі світи». «Неформальність» – це вже не просто неадекватна зовнішність, «неформалітет» стає підчас дуже небезпечною реальністю і навіть потенційною загрозою для суспільства.

Другою передумовою є розширення злочинних проявів із боку неформальних структур, рухів та їхніх членів або однодумців.

Зростає кількість неформальних структур, а отже, і злочинів. Проте якщо раніше за ними можна було спостерігати в певних місцях і містах, то зараз неформали, завдяки необмеженим Internet-можливостям, настільки швидко розширюють сферу контактів, що відстежувати, а отже, і протидіяти їхнім агресивним намірам стає дуже складно. Крім того, зовнішній вигляд перестає вже бути головною ознакою прихильників неформальних рухів. Зовнішність нівелюється, а їхні погляди можуть швидко змінюватися, і частіше – у негативний бік.

Водночас у неформальних середовищах відбуваються й «якісні» зміни:

1) спостерігається так зване «переродження» окремих неформальних субкультурних об'єднань в організовані злочинні формування (терористичні, контрабандні, мафіозні тощо);

2) розпочинається конкурентна боротьба між представниками одних неформальних структур та їхніми супротивниками, відстежується також агресивна настроєність неформалітету проти державної влади й рівноправ'я громадян тощо. Конкуренція, а отже і конкурентна боротьба, – це вже боротьба за свої інтереси (спосіб життя, владу, капітали, вплив у країні та світі).

Усі ці явища несуть із собою агресію, недовіру до закону, анархію, безлад, безкарність тощо, оскільки традиційний соціум теж не сприймає позитивно прояви неформальної поведінки певних осіб, формувань та рухів. Агресія стає взаємною, двосторонньою. Її прояви вельми неординарні і навіть несподівані: від «випрала kota» [13] і графіті-розваг [14] до вбивств, як це сталося, наприклад, у Багдаді, де «щонайменше 14 підлітків, що зараховували себе до субкультури «емо», були забиті до смерті камінням» [15], або в Рахові, де напередодні дня всіх святих група неформалів принесла в жертву свого 18-річного товариша, здійснивши ритуальне вбивство [16].

Протиправні дії неформальних структур та окремих осіб є вкрай небезпечними своєю «єдністю», своєю «ідеологічною» складовою, яка часто стає дуже несподіваною, неочікуваною через свою непередбачуваність у тій чи іншій ситуації, що провокує (або може спрово-

вокувати) в неформальному середовищі ланцюгову реакцію.

Третью, останньою з основних перелічених вище передумов необхідності розроблення методики розслідування злочинів, вчинюваних неформальними угрупованнями, є відсутність як такої даної методики. Адаже в цивілізованому світі злочин не може залишатися без справедливого покарання, і запорукою цьому є якісна робота органів, що здійснюють розкриття та розслідування злочинів.

Ось чому має бути розроблена така методика, яка:

- стане дійсно дієвим інструментом розслідування та гарантуватиме не просто проведення необхідних слідчих (розшукових) дій, а й дасть змогу у подальшому розробити методику підтримання державного обвинувачення щодо злочинів неформалів;

- працюватиме незалежно від досвіду, поглядів, уподобань, симпатій або антипатій, тобто суб'єктивності слідчого апарату та можливих зловживань під час проведення слідчих (розшукових) дій;

- буде універсальною для всіх видів злочинів, вчинюваних членами молодіжних неформальних груп, тобто основою для підготовки окремих криміналістичних методик.

Висновки

Аналіз останніх досліджень щодо розроблення методик розслідування злочинів свідчить про солідні напрацювання фахівців – криміналістів. Однак залишається відкритим питання розроблення методики розслідування злочинів, вчинюваних членами молодіжних неформальних груп. Це підтверджують і визначені нами передумови як головні причини необхідності зосередження вітчизняної криміналістичної науки і практики саме на науково-методичному забезпеченні процесу розслідування злочинів, вчинюваних членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), що й підтверджується світовими реаліями XXI століття.

Список використаних джерел:

1. Костылева Г. В. Методика расследования убийств, связанных с исполнением религиозного обряда : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / Г. В. Костылева. – М., 2004. – 25 с.
2. Холопов А. В. Методика расследования ритуальных убийств: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / А. В. Холопов. – СПб., 2004. – 23 с.

3. Шалдирван П. В. Методика розслідування масових заворушень: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / П. В. Шалдирван. – Київ, 2005. – 19 с.

4. Ершов В. А. Методика расследования преступлений против жизни и здоровья граждан, совершаемых членами неформальных групп (движений) : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / В. А. Ершов. – Владивосток, 2006. – 18 с.

5. Ахмедов У. Н. Доказывание мотива национальной или расовой ненависти или вражды по делам о преступлениях против жизни и здоровья: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / У. Н. Ахмедов. – Воронеж, 2008. – 26 с.

6. Шлегель О. В. Методика расследования преступлений против личности, совершаемых по мотиву национальной ненависти или вражды: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / О. В. Шлегель. – М., 2008. – 24 с.

7. Капица В. С. Расследование преступлений против жизни и здоровья, совершенных по мотиву национальной, расовой, религиозной ненависти или вражды: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / В. С. Капица. – Краснодар, 2009. – 25 с.

8. Пудовиков А. С. Расследование преступлений, совершенных членами религиозных сект: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / А. С. Пудовиков. – Владивосток, 2010. – 25 с.

9. Білоус І. М. Особливості розслідування злочинних посягань, вчинених на ґрунті проповідування деструктивних ідеологій чи виконання релігійних обрядів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / І. М. Білоус. – Київ, 2010. – 18 с.

10. Ларкін М. О. Особливості розслідування злочинів проти особи, що вчиняються на ґрунті расової, національної чи релігійної ворожнечі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / М. О. Ларкін. – Київ, 2011. – 18 с.

11. Бабичев Н. Т. Словарь латинских крылатых слов / Н. Т. Бабичев, Я. М. Боровский ; под ред. Я. М. Боровского. – М.: Русский язык, 1982. – 959 с.

12. Івченко А. І. Тлумачний словник української мови / А. І. Івченко. – Харків: ФОЛІО, 2002. – 543 с.

13. Коваленко О. Прокуратура заінтересовалась мучительницей kota из Магнитогорска [Електронний ресурс] : 02 июня 2015 / О. Коваленко, П. Винокуров – Режим доступа : <http://www.tvc.ru/news/show/id/69631>

14. Новак Н. Врятуємо Тернопіль від графіті!!! / [Електронний ресурс]: 21 вересня 2010 / Н. Новак –

Режим доступу : <http://te.20minut.ua/Podii/vryatuemo-ternopil-vid-grafiti-foto-video-10183735.html>

15. Місцевим “неформалам” пощастило, що вони живуть в Тернополі [Електронний ресурс]: 11.03.2012. – Режим доступу : <http://zz.te.ua/mistsevym-neformalam-poschastylo-scho-vony-zhyvut-v-ternopoli/>

16. У Рахові напередодні Дня усіх святих друзі вбили свого 18-річного товариша [Електронний ресурс]: 06 листопада 2013. – Режим доступу : <http://m-studio.net.ua/blog/2013/11/05/u-rahovi-naperedodni-dnya-usih-svyatyh-druzi-vbyly-svooho-18-richnoho-tovarysha/>

Статья посвящена предпосылкам разработки методики расследования преступлений, совершаемых членами молодежных неформальных групп. Автор дает собственное определение понятия «предпосылка» и приводит комплекс причин, которые в современных условиях и вызывают необходимость научно-методического обеспечения процесса расследования преступлений, совершаемых членами молодежных неформальных групп, организаций и движений.

Ключевые слова: неформальный, группа, расследование, преступление, методика.

The article is devoted to preconditions for the methods of the crime investigation process by members of informal youth groups. The author gives his own definition of « precondition » and proposes the complex of reasons, which in modern conditions induce necessity by scientific and methodological support of the crime investigation process, committed by members of informal youth groups, organizations and movements.

Key words: informal, group, investigation, crime, methods.

